

07

Migrar per a créixer: aportacions positives de la migració

MIGRATING TO GROW: POSITIVE CONTRIBUTIONS OF MIGRATION

INMACULADA CARDA ISACH

Coordinadora de Resposta al Sensellarisme a Sant Joan de Déu Serveis Socials de València

inmacarda@gmail.com

ORCID: 0009-0006-3293-0087

rebut: 20/05/2025

acceptat: 03/06/2025

publicat: 20/11/2025

<https://doi.org/10.28939/iam.debats-139.7>

debats #139 (p. 102-113)

Black Lives Matter. València (2020). Foto: Rafa Marco

RESUM

La migració ha sigut una constant històrica a la Comunitat Valenciana, amb transformacions segons els contextos socials, econòmics i polítics. Al llarg dels segles *xix* i *xx*, la migració valenciana va tindre com a destinacions el sud de França, Algèria i Amèrica. Les crisis agrícoles foren un dels principals factors que impulsaren aquests desplaçaments. A partir del segle *xx*, la regió també va rebre migració interna d'Andalusia i Múrcia, i a partir de les dècades del 1960 i el 1970, immigrants internacionals, especialment d'Europa i el nord d'Àfrica. Als anys 2000, amb el creixement econòmic espanyol, arribà una onada important de població estrangera, que es va integrar plenament en l'estructura social i laboral valenciana. Les dades del 2023 indiquen que el País Valencià tenia més de 5,3 milions d'habitants, dels quals un 17,5% eren estrangers, majoritàriament europeus (romanesos, britànics i ucraïnesos). Els impactes de la migració són nombrosos, en l'àmbit demogràfic, econòmic i serveis públics. L'impacte sociocultural ha enriquit la convivència. L'article defensa que la migració no és una amenaça, sinó una oportunitat per a enfortir l'estat del benestar, sempre que es garantisquen els drets, la igualtat i la convivència.

Paraules clau: migració; integració; Comunitat Valenciana; convivència

ABSTRACT

Migration has been a constant in the history of the Valencian Community, with transformations in line with social, economic and political contexts. Throughout the nineteenth and twentieth centuries, Valencian migration had as its destinations the south of France, Algeria and America. Agricultural crises were one of the main factors driving these movements. From the twentieth century, the region also received internal migration from Andalusia and Murcia, and from the 1960s-70s, international migrants, especially from Europe and North Africa. In the 2000s, triggered in part by Spain's economic growth, a significant number of foreigners arrived, fully integrating into the Valencian social and labour structure. Data for 2023 indicate that the Valencian Community had more than 5.3 million inhabitants, of which 17.5% were foreigners, mostly Europeans (Romanians, British and Ukrainians). The impacts of migration are manifold, in demographics, economically and in public services. The socio-cultural impact has enriched coexistence. The article argues that migration is not a threat, but rather an opportunity to strengthen the welfare state, as long as rights, equality and coexistence are guaranteed.

Keywords: migration; integration; Valencian Country; coexistence

Segons l'Organització Internacional per a les Migracions (OIM), la persona immigrant és «aquella que es trasllada a un país diferent del de la seua nacionalitat o de residència habitual, de manera que el país de destinació es converteix efectivament en el seu nou país de residència habitual».

Per a entendre la migració a la Comunitat Valenciana hem d'observar els processos migratoris com una part de la història de la humanitat, que han estat presents en la societat en major o menor manera. És cert que, en les últimes dècades, i sota un context de globalització, s'han intensificat. Per això, ha augmentat notablement el nombre d'estudis i anàlisis sobre migració, de manera que s'ha adquirit una millor comprensió sobre la realitat migratòria, com també de les seues causes i conseqüències, tant per a les poblacions migrants com per a les comunitats receptores.

No podem entendre els processos migratoris actuals sense fer un miratge retrospectiva als segles XIX i XX, on Espanya, per diverses circumstàncies socioeconòmiques i polítiques, va viure processos migratoris, especialment des de Galícia, Astúries i altres regions d'Espanya cap a Amèrica i Europa; no obstant això, l'emigració valenciana, encara que menys visible, va mantindre connexions intenses i contínues amb el nord d'Àfrica, Amèrica i el sud de França.

Des de la historiografia espanyola s'ha tendit a minimitzar el fenomen migratori valencià, però la realitat és que la migració valenciana es va produir principalment per les crisis agrícoles en algunes comarques valencianes, de manera que la resposta d'aquests agricultors fou traslladar-se a llocs on la

seua situació econòmica poguera millorar. Aquesta migració es va produir cap a destinacions pròximes geogràficament, com el sud de França, on hi havia una forta demanda de mà d'obra, o Algèria, on es van concentrar treballadors agrícoles estacionals i també, per les condicions polítiques i socials, refugiats polítics. Aquells valencians i valencianes que van buscar millors oportunitats econòmiques i la possibilitat d'ocupar terres van migrar cap a Amèrica. Molts d'ells es van establir a l'Argentina, Costa Rica, els Estats Units i el Canadà. Com a dada, entre el 1906 i el 1920 van arribar als Estats Units 15.000 valencians procedents, principalment, de la Marina i la Safor. La seua història ha sigut obviada pel temps i per les circumstàncies. Molts en van tornar, però molts altres s'hi van quedar. El que la historiografia no ha arreplegat ha quedat reflectit pels testimoniatges orals dels seus familiars en produccions actuals. Els americans, els indians, van tornar en molts casos carregats de diners, van comprar terrenys i alguns van arribar a ser alcaldes dels seus pobles. Les penúries van quedar en la terra americana.

Mentrestant, a començament del segle XX, la Comunitat Valenciana va experimentar un important flux migratori intern, amb persones que es traslladaven de les àrees rurals a les ciutats en cerca de millors oportunitats laborals. Durant aquest període, també van arribar migrants d'altres regions d'Espanya, especialment d'Andalusia i Múrcia, atrets pel desenvolupament agrícola i la demanda de mà d'obra en cultius com les taronges i hortalisses. Aquests fluxos migratoris es devien a una mobilitat laboral en el sector agrícola que va anar transformant-se en una

Migracions	Total	Exterior	Interior
Immigracions	245.647	186.422	59.225
Emigracions	132.518	84.120	48.398
Saldo	113.129	102.302	10.827

Gràfica 1. Saldo migratori Comunitat Valenciana. 2023. Portal Estadístic de la Generalitat Valenciana

migració assentada quan aquests treballadors i les seues famílies van establir la residència a la Comunitat Valenciana.

Fou en les dècades del 1960 i el 1970 quan la Comunitat Valenciana va començar a rebre un nombre significatiu d'immigrants internacionals, principalment de països europeus com Itàlia i Alemanya, a més de països nord-africans. Aquest fenomen va estar lligat al creixement econòmic i a la necessitat de mà d'obra en sectors com la construcció i l'agricultura. Durant les dècades del 1980 i el 1990, l'arribada d'immigrants es va diversificar encara més. La Comunitat Valenciana es va convertir en una destinació per a persones provinents d'Amèrica Llatina (especialment del Con Sud) i també de l'est europeu (com Romania i Bulgària). Aquest període va estar marcat per una multiculturalitat creixent. L'augment del flux migratori es produiria al voltant dels anys 2000, amb l'auge econòmic a Espanya. Molts immigrants van arribar a la Comunitat Valenciana buscant treball en sectors com la construcció, els serveis (preferentment, en el sector turístic) i l'agricultura. La població estrangera va créixer notablement i es convertí en una part integral del teixit social i econòmic.

La crisi econòmica del 2008 va tindre un impacte significatiu en el procés migratori. Molts immigrants van tornar als seus països d'origen per la falta d'ocupació i oportunitats. Uns altres, en canvi, van decidir quedar-se i integrar-se en la societat valenciana.

Des del 2010, l'escenari geopolític ha canviat. La situació sociopolítica en alguns països provoca desplaçaments forçosos a causa de la persecució, el conflicte, la violència i les violacions dels drets humans.

Té una rellevància especial l'acolliment de persones refugiades al País Valencià arribades d'Afganistan, Síria, Veneçuela i, recentment, d'Ucraïna.

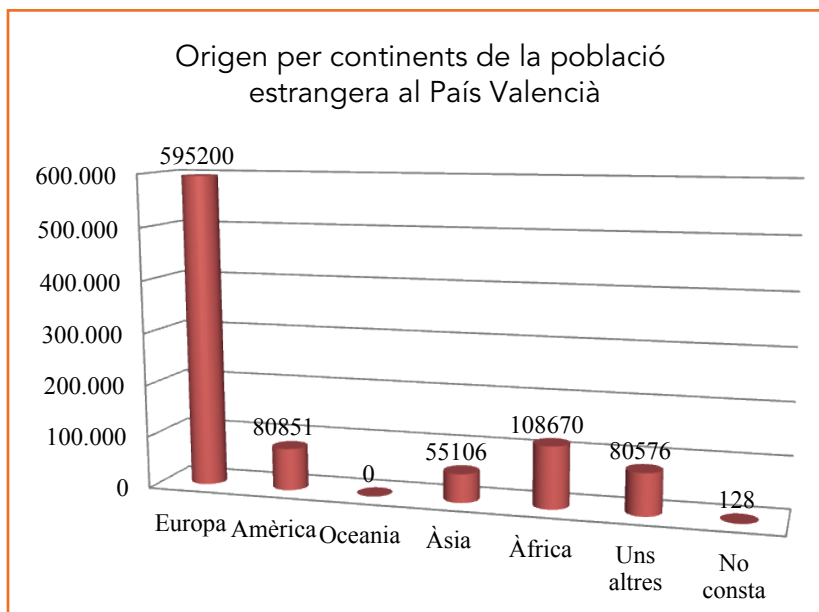
DADES DEMOGRÀFIQUES

És fonamental analitzar les dades empíriques sobre la migració en el context actual del País Valencià per a comprendre la seua realitat demogràfica. En aquest estudi, ens enfoquem en dos conceptes clau: el saldo migratori i el saldo estranger.

El saldo migratori es defineix com la diferència entre el nombre de persones que immigren (entren al País Valencià) i aquelles que emigren (ixen d'aquesta comunitat) en un període determinat. D'altra banda, el saldo estranger mesura la diferència entre la quantitat de persones d'origen estranger que ingressen al territori i aquelles que l'abandonen, i permet avaluar l'impacte net de la migració estrangera en la població.

Per a l'anàlisi, s'han utilitzat les dades del Portal Estadístic de la Generalitat Valenciana, l'última actualització de la qual correspon a l'any 2023. Segons aquesta font, el saldo migratori del País Valencià aquell any va ser de 113.129 persones, mentre que el saldo migratori de població estrangera va arribar als 102.302.

Pel que fa a les comarques, totes les regions, llevat del Racó d'Ademús, van registrar un saldo migratori positiu. Quant al saldo migratori estranger, totes les comarques van presentar valors positius. Destaquen tres municipis amb els saldos migratoris totals i estrangers més elevats: Torrevella, Elx i Benidorm. Per comarques, València, el Baix Segura i

Gràfica 2.

Població estrangera amb certificat de registre o targeta de residència en vigor. 2023.

Font: Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions

l'Alacantí van ser les regions que reberen més immigració estrangera.

Aquestes dades permeten afirmar que el País Valencià es consolida com un territori d'acolliment, tant per a la migració nacional com estrangera. En aquest estudi analitzarem les raons subjacents d'aquests fluxos migratoris. A data del 31 de desembre de 2023, la població resident a la Comunitat Valenciana ascendia a 5.322.349 persones, de les quals un 17,48% (930.531 persones) eren d'origen estranger. La distribució per sexes està equilibrada (50,3% d'homes i 49,7% de dones), amb dades molt similars a les tres províncies.

Si desglosem aquestes dades per continent d'origen, s'observa que prop del 70% de la població estrangera procedeix d'Europa. Dins d'aquest grup, la comunitat romanesa és la més nombrosa, amb 160.872 residents, seguida de la britànica, amb 113.840 persones, i la ucraïnesa, amb 73.348 residents registrats. L'única comunitat no europea que es troba entre les més nombroses és la marroquina, amb 83.268 residents.

En termes de distribució territorial, Alacant és la província amb més concentració de població estrangera, on destaca la comunitat britànica amb 99.655 persones censades. Castelló, d'altra banda,

alberga la major proporció de residents d'origen romanés, amb 69.731 persones.

Aquestes dades reflecteixen la rellevància de la immigració en l'estructura demogràfica del País Valencià i estableixen la base per a una anàlisi més detallada sobre els factors que influeixen en aquests fluxos migratoris.

Així doncs, la migració té un impacte significatiu a la Comunitat Valenciana en múltiples dimensions:

Impacte demogràfic

L'arribada de migrants, tant nacionals com estrangers, contribueix al creixement de la població i ajuda a contrarestar l'envelliment demogràfic, un problema comú a Europa. D'altra banda, la presència de població estrangera (17,48%) diversifica la composició social i cultural del territori.

Impacte econòmic

La migració aporta mà d'obra en sectors clau com l'agricultura, el turisme, l'hostaleria i la construcció, que són fonamentals per a l'economia valenciana.

A més, suposa un augment de la població activa espanyola, ja que engrosceix la llista de contribuents

a la Seguretat Social i a la Hisenda Pública. Molts migrants estableixen negocis, fet que dinamitza l'economia local i genera ocupació.

Tot això implica un increment de la demanda de béns i servicis i impulsa l'activitat econòmica.

Una de les realitats més complexes dins del fenomen migratori és la de les persones migrants en situació administrativa irregular. La proporció d'individus en aquesta situació ha variat considerablement segons les dècades, i això ha portat l'executiu estatal a implementar, des del 1990, un total de set processos extraordinaris i massius de regularització, sota diversos governs. Aquests processos han sigut una resposta a la necessitat de formalitzar la situació de milers de migrants i de donar solució als problemes associats a la migració irregular.

L'últim d'aquests processos extraordinaris de regularització es va dur a terme entre febrer i maig del 2005. El seu objectiu principal era formalitzar una part significativa de l'economia submergida, especialment aquella que depenia de la contractació irregular de migrants sense documentació. Segons l'Informe de l'Observatori Social de la Fundació «la Caixa» (2021), els resultats d'aquest procés van ser positius, ja que es va produir un increment substancial en la contractació laboral formal i en el nombre d'altres en la Seguretat Social. Aquest procés, a més, va ampliar les oportunitats laborals per a la població migrant regularitzada.

Així mateix, es va observar que la regularització no va tindre l'efecte de crida que alguns temien; és a dir, no va comportar un augment significatiu en els fluxos migratoris cap al país. Aquests resultats suggereixen que, si bé els processos de regularització extraordinària poden tindre un impacte positiu en la integració econòmica i social dels migrants, no necessàriament induïxen un augment en la immigració irregular.

A efectes econòmics, el sector públic va recaptar al voltant de 4.000 euros addicionals per cada perso-

na migrant regularitzada, a més de la contractació de treballadors més qualificats.

Impacte en els serveis públics i privats

En relació amb l'impacte econòmic hi ha l'accés als serveis públics com són l'educació, la sanitat i els serveis socials. L'increment de població migrant ha implicat la necessitat d'adaptar el sistema educatiu per a atendre estudiants de diferents orígens; a més, l'accés als serveis de salut pot requerir ajustos en la infraestructura i personal sanitari per a atendre una població diversa, inclosa la incorporació de figures professionals com són els mediadors interculturals per a trencar barreres idiomàtiques i culturals, i l'accés als serveis socials pot comportar una inversió local per a cobrir les necessitats de la població migrant, desenvolupant programes multiculturals. L'accés als serveis públics ha sigut un repte per a les administracions locals i l'autonòmica, i han hagut d'incorporar polítiques enfocades a la convivència i la integració que, en moments de crisi econòmica, poden generar tensions.

Al seu torn, hi ha un increment de demanda de béns privats, com ara béns de consum i habitatge. L'augment de la demanda d'habitatges pot influir en el mercat immobiliari, especialment en zones amb alta concentració de migrants com Alacant, València i el Baix Segura.

A tall d'exemple, a València, barris com Russafa o el Cabanyal han viscut transformacions clares: el pas de zones degradades a barris amb gran diversitat cultural, l'augment de negocis regentats per migrants i processos de gentrificació més recents. Un altre municipi que ha experimentat una presència notable de residents estrangers, especialment europeus, és Dénia, on s'ha incrementat la compra d'habitatges per part de la població migrant. Això suposa un desenvolupament demogràfic i econòmic, però alhora té conseqüències per a la població autòctona, com és la dificultat d'accés a l'habitatge.

Black Lives Matter. València (2020).
Foto: Rafa Marco

Impacte sociocultural

La presència de diverses comunitats estrangeres enriqueix la cultura local amb noves tradicions, gastronomia i idiomes. A tall d'exemple, tenim la celebració de l'Any Xinés que promou la comunitat xinesa a València; la Fancy Dress Party de la comunitat anglesa de Benidorm; el tradicional Carnestoltes de Russafa (València), organitzat per l'associació Jarrit-AIAD i Russafa Cultura Viva; l'Escola de Ciutadania promoguda per Jovesólides, o els cicles de cinema de CIM Burkina, entre altres accions socioculturals. Amb això, s'ha fomentat el reconeixement intercultural i s'han bastit ponts entre la societat valenciana i organitzacions d'altres països per a treballar des d'una mirada oberta en projectes de sensibilització i cooperació.

Un altre aspecte rellevant és com diversos artistes valencians han utilitzat l'art com a expressió de les injustícies que pateixen les persones migrants o com a denúncia de fets que vulneren els drets humans. Per exemple, el grup Los Chikos del Maíz amb la cançó «El extraño viaje»; la dissenyadora i artista Reyes Pérez amb la seua intervenció en la falla Ripalda-Beneficiència-Sant Ramon, on reflexionava en les Falles del 2025 sobre el món en què vivim i visibilitzava el lema «Welcome refugees», o diverses obres plàstiques de denúncia social com la que Avelino Saavedra ha exhibit recentment a l'Octubre Centre de Cultura Contemporània (OCCC).

Impacte territorial i urbanístic

Alguns municipis com Torrevella, Elx o Benidorm han experimentat un creixement poblacional significatiu amb l'arribada de migrants, fet que ha generat una expansió urbana accelerada.

Com a aspecte positiu, algunes polítiques públiques han començat a abordar la migració com una oportunitat per a mitigar la despoblació en comarques amb baixa densitat demogràfica. Aquesta estratègia busca fomentar una redistribució més equilibrada de la població en el territori.

Ara bé, aquest objectiu no sempre resulta fàcil d'aconseguir, ja que els processos migratoris solen estar motivats per la cerca d'unes millors condicions sociolaborals, factors que no sempre són presents en les zones rurals o més allunyades dels nuclis urbans.

La Comunitat Valenciana és una regió d'acolliment, on la demografia, l'economia i l'estructura social estan influïdes per la migració. Si bé aquest fenomen aporta beneficis, també planteja reptes en termes d'integració, accés a serveis i planificació territorial, com hem vist.

En l'última dècada, la Comunitat Valenciana ha implementat diverses polítiques i plans enfocats a la

Bon appetit. A la memòria d'Aylan (2017). Avelino Saavedra

migració i la inclusió social, tenint en compte l'agenda europea i la normativa estatal.

Aquestes polítiques s'han emmarcat en una lògica de solidaritat institucional, de defensa dels drets socials i culturals i de construcció d'una societat més igualitària, intercultural i cohesionada. Amb això, s'ha intentat construir una Comunitat Valenciana inclusiva, oberta i socialment justa, impulsant polítiques de reconeixement de la diversitat; reforçant els serveis públics; dissenyant i executant polítiques de protecció dels col·lectius vulnerables, inclosos els migrants, els refugiats i els retornats, i implementant la participació ciutadana en l'elaboració de polítiques.

En alguns fòrums s'ha parlat d'un «nou contracte social», basat en drets i no en caritat o assistencialisme.

Dins d'aquest nou contracte social, i tenint en compte la necessitat, com a societat, de donar resposta a la diversitat instal·lada en totes les comarques de la Comunitat Valenciana, el govern autonòmic va sol·licitar a l'Institut de Drets Humans de la Universitat de València que elaborara un informe sobre la situació de

la població migrant a la Comunitat Valenciana (2018) i, després del seu diagnòstic, es va proposar un objectiu en matèria de promoció de la millora de les condicions de vida de les persones immigrants i la convivència entre cultures a la Comunitat Valenciana des d'un enfocament de drets humans. Després d'un procés d'elaboració participatiu en el qual es van anar incorporant aportacions d'organitzacions socials, administracions públiques, persones migrants i expertes de l'àmbit acadèmic, es va publicar l'Estratègia Valenciana de Migracions 2021-2026, que constitueix una eina de planificació integral orientada a la millora de les condicions de vida, la integració i la participació de la població migrant a la Comunitat Valenciana.

L'estratègia adopta un enfocament transversal, considera variables com el gènere, l'edat, la diversitat cultural o la situació administrativa i situa la interculturalitat com el principi rector de l'acció pública.

Aquest instrument representa un canvi de paradigma respecte dels enfocaments anteriors, ja que prioritza una visió inclusiva, activa i corresponsable de la migració, lluny de mirades assistencialistes. En

última instància, contribueix a consolidar un model valencià de convivència basat en l'equitat, la diversitat i els drets.

Aquest enfocament s'ha alineat amb un model de drets i benestar, en el qual s'ha donat un protagonisme més gran a la integració social i la diversitat cultural. La implicació de la Generalitat Valenciana a crear mecanismes d'atenció a les persones migrants, des de la salut fins a l'educació, s'ha vist com un avanç important que valida el treball de les organitzacions socials, que fa dècades que ho sol·licitaven.

Les entitats que treballen en l'àmbit de la convivència intercultural probablement s'han sentit satisfetes pels esforços efectuats en termes de sensibilització i promoció de la diversitat. Les polítiques d'integració, com la creació d'espais per al diàleg intercultural i el suport a les víctimes de discriminació, també han donat un sentiment d'èxit a aquestes organitzacions. La participació activa de les persones migrants en la societat i el fet que tinguen més visibilitat en les institucions públiques han sigut un èxit compartit.

Tot i aquests avanços, moltes entitats socials han sentit que els recursos són insuficients per a fer front als reptes creixents de la migració. En particular, la falta de finançament estable i l'escassetat de recursos humans qualificats han sigut factors limitadors per a la seua capacitat d'oferir una atenció adequada a la població migrant. A més, els ajustos en les polítiques socials o la supressió de línies d'ajuda han generat preocupació, ja que moltes vegades depenen d'aquest fons per a fer la seua feina.

Les entitats socials que treballen amb persones migrants en situació d'irregularitat administrativa poden haver-se sentit especialment frustrades per culpa de les barreres legals i burocràtiques. Malgrat les mesures d'acolliment i protecció, la falta de regularització massiva i les dificultats per a accedir a serveis bàsics en uns casos determinats poden haver generat sentiments d'inseguretat i desesperança en alguns col·lectius. Aquest tipus de situacions també pot haver causat un desgast en les organitzacions, que sovint assumeixen un paper d'intermediació entre l'Administració i les persones migrants.

Encara que les entitats socials s'han enfrontat a reptes com la crisi econòmica, els efectes de la pandèmia i l'augment de la xenofòbia en algunes parts de la societat, han demostrat una gran capacitat de resiliència. L'adaptació a noves realitats, com l'atenció a col·lectius vulnerables durant la crisi sanitària, ha permés a aquestes entitats mantindre's actives, tot i les adversitats. També han tingut un paper essencial en la defensa dels drets humans i en l'enfortiment de la cohesió social, enfrontant-se a discursos xenòfobs i promovent la igualtat d'oportunitats.

Les entitats també s'han vist afectades pels canvis polítics a la Comunitat Valenciana, especialment amb les noves legislacions o retallades en polítiques d'integració, que a vegades han posat en perill el marc de suport als migrants. Encara que el govern autonòmic ha sigut, en general, sensible a aquestes necessitats, la incertesa política en relació amb la legislació estatal sobre immigració o les directrius de la UE han afectat sovint la planificació a llarg termini d'aquestes organitzacions.

En general, les entitats socials a la Comunitat Valenciana han experimentat tant avanços com reptes en l'última dècada. Han sentit satisfacció pels avanços en les polítiques d'integració i la millora en la participació i la cohesió social, però també han patit dificultats econòmiques i burocràtiques. En resum, el treball d'aquestes entitats ha sigut clau en la construcció d'una societat més inclusiva, encara que continuen lluitant contra la xenofòbia, les retallades de recursos i les barreres legals que dificulten la integració plena de la població migrant.

No hem de perdre de vista qui constitueix el nucli d'aquest fenomen: les persones migrants. Reconèixer-les com a protagonistes dels seus propis processos migratoris implica no tan sols atorgar-los veu, sinó també legitimar-les com a agents actius en la construcció de les seues trajectòries vitals. Escoltar els seus testimoniatges o esbrinar el seu lloc d'origen i les raons que van motivar la seua partida —marcada sovint per la separació de la família, la ruptura amb la terra natal i el risc inherent al desplaçament— permet visibilitzar els elements comuns i diferencials de les seues experiències.

Una constant que emergeix en aquests relats és el desig de construir un futur millor, una aspiració que també van compartir, fa unes dècades, els valencians que van emigrar cap a l'Amèrica Llatina, Algèria o altres latituds. Aquesta narrativa de l'esdevenidor com a horitzó d'esperança articula un vincle trans-històric entre diferents onades migratòries.

Si bé és cert que els fluxos migratoris agrupen col·lectius nombrosos, les seues motivacions són profundament heterogènies. Cada individu migra en funció d'unes circumstàncies personals, unes expectatives i unes metes pròpies, per a configurar un imaginari migratori que sol idealitzar la destinació com una promesa d'oportunitats. Aquesta pluralitat de relats posa de manifest la complexitat i la riquesa del fenomen migratori contemporani.

En molts casos, les expectatives que les persones migrants depositen en el país de destinació no es corresponen amb la realitat que troben quan hi arriben. Els procediments per a la regularització administrativa solen ser complexos, burocràtics i fins i tot opacs, fet que genera sensació d'inseguretat jurídica i frustració. A això se suma el desconeixement del funcionament del sistema públic —sanitari, educatiu, social—, que els pot dificultar l'accés efectiu a drets i prestacions. Aquesta falta de familiaritat amb les institucions pot generar desconfiança cap al conjunt de professionals que formen part del sistema d'acolliment.

A més, com assenyalen Rigoni i Saitta (2012), els discursos socials i mediàtics aconsegueixen un paper central en els processos d'inclusió o exclusió de les persones migrants, i contribueixen a construir representacions que oscil·len entre la integració i el rebuig. La percepció d'hostilitat o indiferència per part de la societat receptora es viu, amb freqüència, com una experiència de pèrdua profunda que es manifesta mitjançant el denominat dol migratori: un procés psicològic i emocional que afecta les persones que s'han vist forçades a abandonar el seu país d'origen. Aquest dol no es limita a la pèrdua de la llar física, sinó que també abasta la ruptura amb l'entorn cultural, els vincles afectius, els costums i, en molts casos, la identitat personal i col·lectiva.

Dona. València (2020). Foto: Rafa Marco

Encara que migrar pot ser una experiència transformadora i enriquidora, també comporta reptes emocionals significatius, com són l'enfrontament a la incertesa, la nostàlgia o la dificultat d'adaptació a noves normes culturals i socials. Aquesta vulnerabilitat pot veure's agreujada per la presència, en la societat d'acolliment, de discursos estigmatitzats que alimenten el rebuig, la discriminació i fins i tot l'odi cap a l'alteritat. (Gerehou, M. 2021).

Davant d'aquest escenari, esdevé imprescindible dissenyar i implementar polítiques públiques basades en principis d'igualtat, respecte als drets humans i cohesió social. És fonamental promoure mecanismes de prevenció, sensibilització, formació, mediació i actuació institucional que combaten la discriminació, reconeguen la diversitat i fomenten la

*Vaixells de rescat humanitari
al port de Borriana (2020).
Foto: Rafa Marco*

convivència i la tolerància com a puntals d'una ciutadania plural i inclusiva.

Dins de la població migrant a la Comunitat Valenciana, hi ha col·lectius particularment exposats a situacions de més vulnerabilitat, com és el cas dels menors i joves no acompanyats o les dones migrants. Els dos grups s'enfronten a uns reptes específics que aguditzen els efectes estructurals de la migració, tant en termes d'accés a drets com d'inserció social i econòmica.

En el cas dels menors migrants no acompanyats, la seua situació de desprotecció institucional i la falta de xarxes familiars al país d'acolliment els exposa a riscos significatius, com l'exclusió educativa, la precarietat residencial o fins i tot el tràfic i l'explo-tació. Malgrat els esforços per part de l'Administració autonòmica, com arreplega l'Estratègia Valenciana de Migracions 2021-2026, persisteixen els reptes pel que fa a la garantia de l'interés superior del menor, la transició a la vida adulta i la seua inclusió real en la comunitat.

D'altra banda, les dones migrants solen estar sobrerrepresentades en sectors laborals marcats per la informalitat i la precarietat, com el treball domèstic i les cures. A més, moltes d'elles s'enfronten a situa-

cions de discriminació múltiple, ja que s'hi combinen factors com el gènere, l'origen ètnic, la classe social i, en alguns casos, la situació administrativa irregular. Aquestes dones també són especialment vulnerables a la violència de gènere i a situacions d'aïllament social, fet que requereix unes polítiques públiques interseccionals que reconeguen les seues necessitats específiques i les atenguen.

Els dos casos posen de manifest la urgència d'avançar cap a uns models d'acolliment més inclusius, sensibles a l'enfocament de drets humans, gènere i edat, que no només garantisquen la protecció jurídica, sinó també la integració plena d'aquestes persones en la vida comunitària.

CONCLUSIÓ

La mobilitat humana constitueix un fenomen inherent a la història de la humanitat. Al llarg del temps, els desplaçaments han sigut motivats per factors diversos, des de la cerca d'unes millors condicions de vida fins a la necessitat de fugir de situacions de violència o persecució. En l'actualitat, el desenvolupament dels mitjans de transport i comunicació, juntament amb les profundes crisis socio-polítiques i econòmiques, els conflictes armats, les

persecucions per motius diversos i l'impacte creixent del canvi climàtic, han intensificat els fluxos migratoris a escala global.

Davant d'aquesta realitat, les polítiques europees d'externalització de fronteres —orientades a delegar el control migratori en països tercers— no frenen la mobilitat, sinó que contribueixen a precaritzar encara més les condicions del trànsit migratori. Tal com denuncia Augustin Prince en la seua obra autobiogràfica *El viatge de Prince*, aquestes polítiques no només incrementen els riscos físics i psicològics de les persones migrants, sinó que també reforcen un model d'exclusió sistemàtica que vulnera principis bàsics del dret internacional humanitari.

En el context actual de diversitat cultural creixent, esdevé imprescindible avançar cap a un enfocament d'integració que transcendisca la mera assimilació de les persones migrants. Es requereix fomentar un vertader diàleg intercultural basat en la reciprocitat, el reconeixement mutu i la participació activa de tota la ciutadania. Això implica construir uns models de convivència que respecten els principis d'equitat, igualtat i no discriminació, tal com ho consagren els instruments internacionals de drets humans.

En aquest procés, l'escola exerceix un paper fonamental com a espai de trobada, aprenentatge i construcció compartida. No només facilita la integració de les persones migrants a través de l'escolarització dels seus fills i filles, sinó que també constitueix una via clau perquè tot l'alumnat —independentment del seu origen— aprenga a conviure en una societat plural, oberta i democràtica. Per a avançar cap a aquest model inclusiu, és essencial evitar la concentració d'alumnes migrants en determinats centres educatius. Fomentar la diversitat a les aules, tant cultural com social, esdevé una eina poderosa per a previndre la segregació escolar i garantir una educació de qualitat i igualitària per a tots i totes.

Cal recordar que els drets humans tenen caràcter universal, indivisible i interdependent, i per tant han de ser garantits sense distinció a totes les persones, independentment de la nacionalitat, l'origen ètnic, la

religió, el gènere, l'orientació sexual o la situació administrativa. No obstant això, persisteixen els reptes estructurals significatius. La discriminació envers les minories religioses, ètniques i nacionals; les persones d'ascendència africana; els pobles indígenes; les persones amb discapacitat; les persones majors, la infància migrant i les dones i persones LGBTI+ continua manifestant-se de manera sistemàtica. Les formes tradicionals de prejudici s'entrellacen amb les desigualtats socioeconòmiques i alimenten dinàmiques d'exclusió, racisme, xenofòbia i violència estructural.

En aquest escenari, el vertader repte no radica únicament a gestionar els fluxos migratoris, sinó a garantir una societat que respecte els drets de totes les persones i els promoga, fent efectiu el principi de justícia social per a tota la ciutadania, migrant i autòctona.

En aquest procés, l'estat de benestar social és important. La relació entre migració i estat de benestar ha generat tensions polítiques i socials. Alguns sectors perceben les persones migrants com una càrrega per als serveis públics, especialment quan accedeixen a prestacions socials. Aquesta percepció pot alimentar-se de discursos populistes o de desinformació, i sovint no es basa en dades objectives, com hem demostrat en les dades extretes de l'Observatori de «la Caixa» o del centre d'anàlisi Funcas, on es demostra que les persones migrants aporten més del que reben del sistema.

Perquè l'estat de benestar funcione de manera inclusiva i eficaç, és fonamental adoptar unes polítiques d'integració que garantisquen l'accés equitatiu a drets, que combaten la discriminació i que fomenten la participació social de les persones migrants. Al mateix temps, és necessari un diàleg informat que evite l'estigmatització i que promoga una visió realista i solidària de la convivència.

En definitiva, lluny de ser una amenaça, la migració pot ser una oportunitat per a enfortir l'estat de benestar, sempre que hi haja polítiques públiques orientades a la inclusió, la justícia social i el respecte als drets humans.